

חרבות ברזל - עקרונות הניצחון

צבי האוזר

חרבות ברזל – עקרונות הניצחון

צבי האזור

ההתנתקות מעזה- נקודת ראשית הצירים

בספטמבר 2005 נסוגה ישראל באופן מלא מרצועת עזה בהנחה כי בכך תבוא לסיימה שליטתה של ישראל על הפלסטינים באזור זה.

היו שהפליגו בדמיונם ותיארו את עתידה של רצועת עזה כ"סינגפור של המזרח התיכון": תמיכה וסיוע בינלאומיים, חוף ים ארוך ושאיפות לקדמה – יצעידו את הפלסטינים בעזה לעבר עתיד עצמאי משגשג אשר יוביל להסכם שלום כולל באזור.

לאחר התלבטות, החליטה ההנהגה הישראלית דאז, להוביל לנסיגה מלאה של ישראל עד קו הסכמי שביתת הנשק שנקבע סופית באזור זה בשנת 1950 (המכונה 'הקו הירוק'). השיקול העיקרי של נסיגה לקו זה היה ניסיון להגיע "לסופיות הסכסוך וקץ התביעות" בכל הנוגע להיבט הטריטוריאלי בעזה. כך שלפלסטינים לא תהיה כל טענה להמשיך במעשי איבה כנגד ישראל מגבול עזה (שלא כמו טענות החזבאללה על גבול הלבנון, לאחר נסיגת צה"ל מלבנון בשנת 2000 – לגבי 'חוות שבעא' עג'ור ו"שבעת הכפרים"). הנסיגה, אף כללה יציאה מ'התוחמת הצפונית' – האזור הצפוני של רצועת עזה, הסמוך לגבול ישראל, בו היו ממוקמים שלושה יישובים (ניסנית, אלי סיני ודוגית). האזור שימש הלכה למעשה כמעין 'רצועת ביטחון' לאשקלון ובנותיה. באזור זה, לא היתה כל אוכלוסייה ערבית, בהלימה, לא היה היגיון לסגת ממנו. נסיגה שכזו, אפשר להצדיקה רק תחת ההיגיון של איון כל תביעות פלסטיניות טריטוראליות עתידיות. יתרה מכך, נדגיש כי ישראל נקטה בצעד של נסיגה חד צדדית מכל רצועת עזה גם כאשר על פי המחויבות הבין לאומית שלה במסגרת ההסדרים מול הפלסטינים (אוסלו א' ואוסלו ב') לא היתה חייבת בכך. הדיון על תוואי הגבול הסופי בין ישראל לרצ"ע, אמור היה להתקיים בשלב האחרון של המו"מ בין ישראל לבין הפלסטינים ועד אז ישראל היתה רשאית להחזיק בחלקים מרצועת עזה שלא נכללו במסגרת הנסיגה שהוגדרה בהסדרים ראשוניים אלה ('עזה-יריחו תחילה'). ישראל כאמור, העדיפה לסגת נסיגה מלאה ובאופן חד צדדי מתוך תקווה שצעד זה יביא שקט, יציבות ושלום.

השלמת נסיגת ישראל מעזה יצרה תקווה שתקום בעזה "סינגפור של המזרח התיכון". רבים וטובים בעולם ובישראל ראו בחזונו את חממות עזה מייצאות ירקות ופרחים לאירופה ואיך עזה הופכת לאסם תבואה מזרח תיכוני. המציאות היתה אחרת. העזתים לא התרשמו מנסיגה מלאה של ישראל מעזה ובחרו בדרך המלחמה ולא בדרך השלום.

השנתיים שלאחר הנסיגה החד צדדית (2006 – 2007) היוו נקודת מפנה אסטרטגית: הניצחון הדמוקרטי של החמאס בבחירות הראשונות (והאחרונות) לרשות המחוקקת הפלסטינית (74 מושבים מתוך 132) הובילו לשנה וחצי של עימותים אלימים בין חמאס לפת"ח שהסתיימו בהשלכת אנשי הפת"ח העזתיים מגגות הבניינים בעזה והשתלטות אלימה של ארגון הטרור על הרצועה. עזה הפכה מאז למעין מוטציה סומלית-אירנית בשליטת החמאס. במקום אסם תבואה היתה עזה לאסם טילים מזרח תיכוני. הפלסטינים מנהלים ענייניהם מאז באמצעות שתי מערכות שלטון – הרשות הפלסטינית ביהודה ושומרון ושלטון החמאס בעזה. פיצול זה מהווה הפרה מהותית של ההסכם בין ישראל לבין הפלסטינים עד היום.

עופרת יצוקה 2008

בדצמבר 2008, כשנה וחצי אחר השתלטות החמאס על רצועת עזה, החל מבצע 'עופרת יצוקה'. במסגרת 22 ימי הלחימה, שיגר החמאס למעלה מ-2,000 רקטות לעבר ישראל. לראשונה, הגיעו רקטות אלו מעבר לטווח אשקלון ושדרות, לעבר ערים גדולות כגון באר שבע, קריית גת, אשדוד ויבנה. בכך מימש החמאס בעזה לראשונה את אסטרטגיית חיזבאללה, שאותה למד במלחמת לבנון השנייה, ועיקרה: העברת החזית – לעורף הישראלי. החמאס הפך את הירי הרקטי למרכיב הדומיננטי במאבק נגד ישראל. מאז, יורה החמאס מקרב אוכלוסייה אזרחית לעבר

אוכלוסייה אזרחית בהיקף נרחב. נראה כי האוכלוסייה האזרחית החיה בסביבה האורבנית סביב רצועת עזה היא האוכלוסייה היחידה בעולם המתמודדת דרך שגרה עם ירי טילים ורקטות לאורך שנים רבות.

ישראל שהופתעה במבצע 'עופרת יצוקה' מאימוץ מלא של החמאס את אסטרטגיית חיזבאללה ממלחמת לבנון השנייה להעברת שדה הקרב לשטח הישראלי אמורה היתה לאמץ אסטרטגיה חדשה שתיתן מענה לאיום מצד החמאס ולהיערך לפעולה משמעותית בעזה שתסיר את האיום. ישראל אמורה היתה לפעול בהזדמנות הראשונה שלאחר 'עופרת יצוקה' במתכונת שתכליתה להשיב את שדה הקרב חזרה לשטח האויב ולייצב מחדש את תפיסת ההגנה הלאומית-הישראלית. תפיסה זו, עוצבה לאחר מלחמת העצמאות ועיקרה, כי האוכלוסייה האזרחית הישראלית איננה חלק ממפת הקרבות ואירועי המלחמה לא יתרחשו בשטחים המיושבים הישראליים.

עמוד ענן 2012

כארבע שנים לאחר 'עופרת יצוקה', בחודש נובמבר 2012 התקיים סבב משמעותי נוסף שזכה לכינוי 'עמוד ענן'. במהלכו נורו מרצועת עזה, בשמונה ימים כ-1,500 רקטות לעבר יישובי הדרום ולראשונה בוצע ירי גם לעבר ערי המרכז בהן ירושלים ותל אביב. לכאורה היתה זו הזדמנות לשנות את המשוואה מול החמאס ולפעול בצורה אקטיבית להסרת איום הרקטות. ואולם פעולה זו נמנעה בשל חשש סביר שפעולה אגרסיבית בעזה עלולה להוביל לניתוק היחסים בין ישראל למצרים ולהתמוטטות הסכם השלום. באותה העת מצרים הונהגה ע"י מוחמד מורסי – איש תנועת 'האחים המוסלמים', וישראל העדיפה להגיע להסכם הפסקת אש עם החמאס לאחר שמונה ימים ולדחות את טיפול השורש בעזה למועד מתאים יותר.

צוק איתן 2014

המועד לכאורה, הגיע בחודש יולי 2014. בעקבות חטיפתם ורציחתם של שלושה צעירים ישראלים מגוש עציון, ועם תחילת ירי רקטי מעזה לשטח ישראל החל מבצע 'צוק איתן'. זו היתה ההזדמנות הישראלית האופטימלית להביא שינוי אסטרטגי ולשוב לנקודת המוצא במסגרתה האוכלוסייה הישראלית האזרחית הינה מחוץ לתחום הקרבות. על ישראל היה לפעול באופן אגרסיבי ברצועת עזה ולהביא לפירוז מרקטות וטילים. במהלך 51 ימים, המטיר החמאס על שטח ישראל כ-4,600 רקטות, טילים ופצצות שהגיעו עד מבואות חיפה. לראשונה השבית החמאס את פעילות חברות התעופה הזרות בשדה התעופה בן גוריון ל-48 שעות וניתק את ישראל ממקומות רבים בעולם.

ישראל פעלה במבצע זה בעיקר מהאוויר ותמרנה באופן מוגבל בשטח הרצועה, עד כי נדמה היה שהתמרון מהלך אימים על ההנהגה הישראלית יותר מאשר הילך אימים על תושבי עזה. אל מול הדרישה לפעולה קרקעית מסיבית שיעודה היה פירוז עזה מנשק רקטי, הוצגה לקבינט מצגת ובה דובר (ע"פ פרסומים בתקשורת) על צפי לכ-500 הרוגים לפחות בשל פעולה שכזאת. הדרג המדיני יחד עם הדרג הצבאי הכריעו שוב שלא לאמץ את רעיון פירוז עזה ובמקום זאת, אומצה סופית "קונספציית הסבבים" שהחליפה הלכה למעשה וללא דיון מערכתי או ציבורי את תפיסת ההגנה הישראלית לפיה שדה הקרב אין מקומו בשטח ישראל. קונספציה שעיקרה השלמה ישראלית עם בניין כח, התעצמות וחימוש של חמאס בעזה, נכונות ישראלית לתת לחמאס זכות לבחור את עיתויי 'הסבבים הבאים' ומיקוד ישראלי בהגנה בלבד תוך כדי הותרת אזרחים בקו האש.

'קונספציית הסבבים'

תפיסת הבטחון החדשה של ישראל התבססה בעיקרה על תוצאות טובות של מערכת ההגנה 'כיפת ברזל' ליירוט רקטות. העובדה שירי מאסיבי של רקטות ע"י החמאס לא השיג פגיעות גוף משמעותיות הביאה את המערכת לאמץ קונספציה המעדיפה מצב בו אוכלוסייה אזרחית חייה חיי שגרה תחת איומי טרור רקטי חוזרים ונשנים הפוגעים פגיעות נפש ולא פגיעות גוף על מעורבות צבאית הגובה חיי אדם. כיפת ברזל הייתה אמורה לשמש רשת בטחון לפעולה נרחבת של צה"ל לחיסול איום הרקטות מעזה. במקום זאת הפכה הכיפה לאבן ראשה בתפיסת הבטחון הלאומי שאפשרה הלכה למעשה לזנוח כל חשיבה או פעולה להסרת האיום. הדרג המדיני והצבאי הכריזו למעשה שעם השלמת פריסת כיפת ברזל לא קיים לכאורה איום, שכן ביצועי המערכת הביאו לירוט של למעלה מ-95% מהרקטות. ילדי שדרות ועוטף עזה נאלצו להתרגל למציאות של טרור כמרכיב נוכח בשגרת חיים.

הערכת היתר של ישראל את יכולותיה והערכת החסר שלה את יכולת החמאס הובילו למחשבה שלא ניתן להפגיע

את ישראל מהחזית העזתית. תפיסת הבטחון נוסחה מחדש: אל מול התעצמות והתחמשות חמאס יצר צה"ל 'בנק מטרות לסבב הבא', וזאת במקום לפעול באופן יזום, שיטתי ורציף כנגד כל מטרה המתהווה בעזה. נגד איום הרקטות הוצגה מערכת 'כיפת ברזל' ולצדה, פותחה תורת לחימה הגנתית המבוססת על השקעות עתק וסבסוד בניית ממ"דים בבתיים, מיגוניות ומקלטים. על תקופה זו אפשר לומר כי 'מקלטנו עצמנו לדעת'. התושבים עצמם תורגלו לחיים 'נורמאליים' תחת אש רקטות שהומטרה עליהם מעת לעת, תוך כדי הסתגלות לשגרת חיים בחירום. למול איומי הפלישה הקרקעית או תת קרקעית של הזרוע הצבאית של החמאס הציג צה"ל פתרון בדמות גדר עילית וקיר תת קרקעי. הקיר הסלארי התת קרקעי הציג מענה לאתגר המנהור ההתקפי בעוד גדר עילית עם מערכות חישה והתרעה אמורים היו למנוע פלישה מעל לפני הקרקע. הקמת מערך ההגנה הרב שכבתית בעזה לא רק שגרם לישראל לנטוש כל רעיון של יוזמה התקפית, אלא גם הסיט מליארדי שקלים מתקציבים שהיו מיועדים לאמצעי לחימה אחרים ולהשקעות תשתיות אחרות במשק הישראלי.

שיאה של קונספציית 'ההגנה בכל מחיר' היתה שמורה למקרי קצה שבהם מערך ההגנה המשולב של כיפת ברזל, גדר ומיקלוט לא יתנו מענה מספק. למקרים אלה גיבשה ההנהגה הישראלית, יחד עם ראשי מערכת הבטחון תוכנית פינוי המוני של אזרחים מאזורי הגבול, תחת המינוח המכובש 'יציאה להתרעננות'. בפועל, אומצה מדיניות פליטות מסודרת שהיא חסרת תקדים מבחינה היסטורית ובמסגרתה ישראל מפנה פינוי המוני ויזום של אוכלוסייה כדרך שגרה בעת מלחמה. אסטרטגיה זו אומצה ללא קיום דיון ציבורי רעיוני ואידאי בדבר משמעות פרקטיקה זו ההופכת תושבים לפליטים בארצם. נושא בעל רגישות יתרה בשיח הציוני מאז פינוי תל חי בשנת 1920.

(הערת שוליים - אגב, פינוי הישובים בגבול הצפון למשך חודשים רבים עם תחילת מערכת חרבות ברזל היא דוגמא ליישום טקטיקה זו של 'יציאה להתרעננות'. ספק אם נשאלו שאלות ערכיות ציוניות אגב קבלת החלטה אופרטיבית זו. אין ספק שההנהגה הישראלית שקיבלה ההחלטה לפנות את ישובי הצפון התמקדה בתועלות הטקטיות הברורות של צעד זה אך נדמה שהיא היתה עיוורת למשמעות המחיר האסטרטגי של צעד זה שבא לידי ביטוי ביצירת רצועת חיץ בתוך השטח הריבוני הישראלי שהתרוקן מאזרחים למשך חודשים רבים. יתר על כן ימים יגידו אם פגיעה כל כך משמעותית באורח החיים בישובי הצפון יביא לדילול אוכלוסיה באיזור זה ובכך ינציח את ההישג האסטרטגי של החזבאללה. ישראל תעדיף כמובן להתרפק על התועלת הטקטית מצעד זה שנדמה שחל בו המשפט ההפכי: 'במקום שבו חוטבים שבבים ניתזים עצים').

את כל אלה עטפה יוהרה מערכתית לפיה מודל ההתרעה הישראלי המבוסס על מודיעין אינטימי ומדויק לעולם לא יכזיב, וגם אם תהיה הפתעה, תהיה זו מכה טקטית שאחריה תגיב ישראל בעוצמה. סך כל הפתרונות הטקטיים הכוללים חינוך אזרחים לחיי שגרה תחת איום טילים, כיפת ברזל, גדר, ממ"דים ופינוי יישובים במקרי קיצון הפכו לתשובה הצה"לית היחידה אל מול עזה. יכולות טקטיות וירטואוזיות ניסו לחפות על היעדר אסטרטגיה לאומית נאותה. אסטרטגיה שאמורה היתה לשלול מראש את יכולות החמאס ולא רק לצפות את כוונותיו ולהגן בפניהן.

ישראל שגתה בכך שלא סיימה את מבצע 'צוק איתן' במקום שבו הייתה צריכה לסיימו: הותרת עזה מפורזת מרקטות כתנאי לשיקום הרצועה. במקום ליישם תוכנית זו, היא הפכה ל'אות מתה' בהודעת הממשלה עם סיומו של המבצע. תמונת הסיום של המבצע הייתה צריכה להיות שיירת משאיות נושאות רקטות ארוכות טווח עוזבת את רצועת עזה לכיוון מצרים. במקום זאת, ישראל הסכימה להמשיך ולהכיל את ההתעצמות ואת בניין הכוח של ארגון הטרור חמאס בעזה גם אחרי צוק איתן. בכך, יצרה לעצמה מציאות מדומה ובה גורם "מורתע" יכול במקביל להתעצם.

שינוי תפיסתי זה, בסיומו של מבצע 'צוק איתן' פגע לא רק בריבונות ישראל ובביטחונם האישי של אזרחיה, אלא החל לנגוס במעמדה של ישראל כמעצמה אזורית. בצוק איתן קובעה סופית הקונספציה הישראלית שהתרסקה בבוקר שבת, השבעה באוקטובר 2023.

שומר החומות 2021

במאי 2021, יום ירושלים, ניתנה לישראל הזדמנות אחרונה לפעול באופן פרו אקטיבי בעזה ולהביא לפירוז מרקטות וטילים וזאת במסגרת מבצע 'שומר החומות'. במבצע זה, שנערך 12 ימים, נורו על ישראל כ-4,400 רקטות טילים ופצמ"רים. ישראל, תקפה יעדים ומטרות מן האוויר ובחרה שלא לבצע תמרון קרקעי. במסגרת מבצע זה הופצצו תשתיות מנהור מרכזיות של החמאס ('המטרו') שתוכננו להוות 'מלכודות מוות' למאות מחבלים. בפועל, ע"פ מקורות תקשורתיים "ההונאה עבדה חלקית: רק כמה עשרות פעילים נכנסו ל"מטרו של חמאס", המבצע האסטרטגי של צה"ל שתוכנן במשך שנים...קצר הצלחה חלקית: מנהרות רבות הושמדו, אך מאות לוחמי חמאס לא נכנסו לתוכן".

נראה כי מבצע 'שומר החומות' היה ההזדמנות האחרונה לפעול כנגד עזה, וזאת מבלי להצית חזיתות נוספות, לרבות חזית צפונית פעילה שתפסק את הקשב הצה"לי ותרתק את כוחותיו. נדמה היה שהתפיסה הישראלית הרווחת בזמן

'שומר החומות' היתה שאין סיכוי רב, גם בעתיד שהחזבאללה והציר השיעי יבוא לעזרת החמאס הסוני, ולכן, עוד יהיו הזדמנויות לטפל בעזה ללא פתיחת מערכה רב זירתית. מלחמת 'חרבות ברזל' שפרצה כ-30 חודשים לאחר 'שומר החומות' הוכיחה עד כמה הקריאה הישראלית של מפת האינטרסים המשולבים במזרח התיכון לקתה בחסר.

מבצע 'שומר החומות' היה הדוגמה המוחשית לכשלונה של 'קונספציית הסבבים'. ספק אם ישראל גרפה במבצע הישגים טקטיים משמעותיים, ולא היה בו שום הישג אסטרטגי. היחס בין ירי רקטות החמאס לקטלניות צה"ל היה הנמוך ביותר ביחס לסבבים קודמים. הגם שקטלניות היתה מרכיב ליבה בעצמת צה"ל על פי תפיסת הרמטכ"ל אביב כוכבי, הרי שב'שומר החומות' צה"ל הרג במהלך 12 ימים כ-120 פעילי טרור בלבד (לפי נתוני מרכז המידע למודיעין וטרור ע"ש האלוף מאיר עמית) בעוד שנורו לעבר ישראל ב-12 ימים בלבד היקף רקטות הדומה לזה שנורה במהלך 51 הימים של מבצע צוק איתן במהלכו חיסל צה"ל למעלה מ-1,000 מחבלים. ישראל איבדה תחבולה מרכזית במלחמה עתידית מול החמאס עם הפצצת מנהרות הטרור ('המטרו של חמאס'), ויותר מכל, ישראל השלימה עם הישגים אסטרטגיים של החמאס בתום הלחימה, המורכבים מארבעה מרכיבי ליבה: המשך שלטון חמאס ברצועה, הפיכת החמאס ל"מגן ירושלים" במקום הרשות הפלסטינית, הסכמה ישראלית להמשך בניין הכוח הרקטי בעזה, ושיקום חלקי של הרצועה.

תנועת המלקחיים הפלסטינית: מלחמת טרור לצד מלחמת דה לגיטימציה

החזית הפלסטינית המאוחדת, הגם שהתפצלה בשנת 2007 לשלטון הרשות הפלסטינית באיו"ש ושלטון החמאס ברצועת עזה, לא נפרמה בנקודת ממשק מרכזית אחת והיא פעולה אקטיבית אחודה כנגד ישראל בניסיון לצמצם את כוחה, לקעקע את יתרונותיה ובפרט להגביל את פעילותה בעזה. החמאס נטל על עצמו את ההובלה באמצעות יוזמות אלימות, התקפיות ורציפות במסגרת הסבבים, ובניהם בטפטוף רקטות, בלוני תבערה, ירי צלפים והפגנות על הגדר משטח רצועת עזה. הרשות הפלסטינית נטלה מצדה את ההובלה במישור לחימה אחר, בשדה המשפט הבינ"ל. מזה למעלה מעשור, הפעילות הפלסטינית היא פעילות מתוזמרת ומשלימה הדומה לתנועת מלקחיים המנסה לאגף את ישראל. בעוד החמאס פוגע באזרחים ישראלים תוך הפרה בוטה של כללי הדין הבינ"ל, הרשות הפלסטינית פועלת כדי להצר פעילותו ההגנתית של צה"ל כנגד מתקפות אלה תוך עשיית כל מאמץ לצמצום הגמישות המבצעית של צה"ל בהגנה על האזרחים, למקסום נטילת הסיכונים של צה"ל במהלך תגובה כנגד מתקפות החמאס וליצירת דה-לגיטימציה משפטית וציבורית במישור הבין לאומי לפעולות ההגנה של ישראל על אזרחיה.

הרשות הפלסטינית זיהתה את האפשרות לפתוח חזית משפטית כנגד ישראל מיד לאחר מבצע 'עופרת יצוקה'. היא התחילה בתהליך ארוך ומורכב כדי לבסס יכולות לתבוע את ישראל בבתי דין בין לאומיים ובכך לתת ביטוי למאבק הפלסטיני כנגד ישראל שלא באמצעות מאבק מזוין, מאבק שבו ידה על התחתונה (הן אל מול ישראל והן ביחס לחמאס), ושהוא איננו פופולארי בעיניים בין לאומיות. כוונת הרשות הפלסטינית היתה להשפיע על המהלכים הישראלים באופן אפקטיבי יותר מפעילות החמאס, גם בהקשר החזית בעזה וגם בהקשר ההתיישבות הישראלית ביהודה ושומרון. בעוד שאלת ההתיישבות הישראלית ביהודה ושומרון הינה סוגיה מורכבת וללא תקדימים מסייעים מאזורים אחרים בעולם, זיהתה הרשות הפלסטינית את פעולות צה"ל בעזה כמטרה נוחה בשל ריבוי תקדימים של הפרות הדין הבין לאומי במהלך מלחמות המתרחות בעולם.

פעילותה של הרשות הפלסטינית כנגד ישראל במישור הדין הבין לאומי ראשיתה עוד סביב דו"ח ריצ'ארד גולדסטון שחקר את פעילות צה"ל בעזה במהלך מבצע 'עופרת יצוקה' בשלהי שנת 2008. מאז, פעלה הרשות בכל דרך לבסס מעמד עצמאי שיאפשר להניע מהלכים משפטיים מול ישראל וכדי ליצור אפקט הרתעה יעיל לא פחות מפעולה קינטית אלימה. ב-2009 ניסתה הרשות הפלסטינית להקנות לבית הדין הפלילי בהאג (ICC) סמכות להעמיד לדין ישראלים בשל פעילות ישראל בעזה, וזאת בשם מדינת פלסטין. באפריל 2012 קבע התובע של בית הדין, שלא בשלו התנאים להכיר במדינת פלסטין. הרשות לא ויתרה על מאמציה, וישראל לא ראתה לנכון בעת הזו לבצע פעולה משמעותית כנגד הרשות על צעדיה אלה. בנובמבר 2012 הכירה העצרת הכללית של האומות המאוחדות בפלסטין כמדינה משקיפה בארגון. לאחר כשנתיים, הצטרפה הרשות הפלסטינית כ"מדינה חברה" באמנת רומא והגישה תלונה לבית הדין הפלילי הבין לאומי בהאג כצעד אסטרטגי חסר תקדים. תלונה, בטענה להפרות לכאוריות של אמנת רומא שביצעה ישראל החל מחודש יוני 2014 – ולרבות במהלך מבצע 'צוק איתן' בעזה.

בחודש מאי 2015 פתחה התובעת הראשית של בית הדין דאז, הגב' פאטו בנסודה, בבחינה מקדמית שהסתיימה בחודש דצמבר 2019, אז הכריזה התובעת כי יש לקיים חקירה מלאה בסוגיה. בתוך כך הגדירה שלוש סוגיות מרכזיות: פשעי מלחמה שבוצעו לכאורה במהלך מבצע 'צוק איתן' בעזה; פשעי מלחמה שבוצעו לכאורה על-ידי

כוחות צה"ל במהלך 'צעדות השיבה' (אירועי הגדר בעזה) בשנת 2018; ופשעים לכאוריים שבוצעו על-ידי גורמים מדיניים בישראל בעניין הבנייה ביהודה ושומרון.

הכרזת התובעת של בית הדין בהאג לקיים חקירה כנגד ישראל הביאה את תנועת המלקחיים הדו שלבית הפלסטינית להישג היסטורי. בשלב ראשון, החמאס ירה רקטות וטילים מעזה על אזורים אורבניים ואוכלוסייה אזרחית בישראל. ישראל בתגובה, התגוננה וביצעה פעילות צבאית התקפית כנגד החמאס. בשלב השני, הרשות הפלסטינית, הביאה לפתיחת חקירה כנגד ישראל בגין פעולות ההתגוננות שלה ובהכרח יצרה השפעה של ממש על דרכי הפעולה העתידיות של ישראל במישור האסטרטגי של קבלת ההחלטות ובמישור הטקטי של ניהול הקרב. ההישג של הרשות הפלסטינית בהאג יצר במישורין ובעקיפין 'אפקט מצנן' על ההנהגה הישראלית בכל הקשור לנקיטת פעולות אקטיביות ברצועת עזה. חקירת בית הדין מובילה לריסון בהפעלת הכח, שמביא בתורו להגדלת סיכונים בשדה הקרב, שגורר הימנעות בקבלת החלטה על פעולות התקפיות, וזאת מחשש למחירים הולכים וגדלים בחיי חיילים. נראה ש'האפקט המצנן' של הישגי הרשות ברכישת כלים בשדה המשפט הבינלאומי ניכר בפעילותה של ישראל במבצע 'שומר החומות', מבצע בו נשחק מהותית מרכיב הקטלניות בפעולה הישראלית. בשורה התחתונה, הגם שהרשות הפלסטינית לא היתה מעורבת לכאורה בחזית העזתית בצורה אלימה, הרי שהיא היוותה לאורך כל השנים, מעין 'יד נעלמה' בעיצוב תמונת המלחמה ברצועת עזה. על משקל אמירתו המפורסמת של המצביא קרל פון קלאוזביץ כי 'המלחמה אינה אלא המשך המדיניות באמצעים אחרים' אפשר לומר שהרשות הפלסטינית ניסתה לבסס אסטרטגיה לאומית האומרת ש'אסטרטגיית הדה לגיטימציה הבינלאומית של ישראל המובלת ע"י הרשות אינה אלא המשך הטרור החמאסי כנגד ישראל באמצעים אחרים'.

מרכיב סמוי בכשל האסטרטגי הישראלי ברצועת עזה, הוא ריפיון התגובה הישראלית לפעולה נחושה, סדורה ואפקטיבית של הרשות הפלסטינית להצרת צעדיה של ישראל. אף פעם לא ראתה בפעילות הרשות הפלסטינית בביה"ד הפלילי 'קזוס בלי', ולא הפכה נושא זה למרכיב ליבה ביחסיה עם הרשות. ישראל לא נקטה בשום פעולה מרסנת אפקטיבית כנגד התוקפנות הפלסטינית בתחום המשפט הבין לאומי. הצעד האקטיבי הממשי היחיד כנגד הפלסטינים היה הקפאה זמנית של כ-חצי מיליארד שקלים מכספי מיסים של הפלסטינים בשנת 2015, וזאת בתגובה להצטרפות הפלסטינית לבית הדין הבינלאומי הפלילי בהאג והפנייה למועצת הביטחון של האו"ם. כספים אלה הופשרו בהמשך. ההנהגה הפוליטית הישראלית הקפידה לעצום עין מהפרה בוטה זו של ההסכמים בין הרשות הפלסטינית לישראל ונמנעה להפוך עניין זה לסוגיה מרכזית בשיחות שהתקיימו עם הרשות במישורין או בעקיפין. יתר על כן, ישראל מעולם לא עשתה שימוש במשפט הבין לאומי ובטריבונלים השונים כנגד פעילות הנוגדת את הדין הבין לאומי, הן של החמאס והן של הרשות הפלסטינית. גם כאן ישראל תמיד נקטה בפעילות הגנתית, לעולם לא נקטה בפעילות פרו אקטיבית ובעיקר התעלמה מפוטנציאל האיום, בעודה מייחסת הערכת חסר לצעדי הרשות והערכת יתר ליכולותיה לדלג מעל המכשולים העתידיים בזירת המשפט הבין לאומי.

נדגיש, שגם במהלך מלחמת 'חרבות ברזל' נקטה הרשות הפלסטינית בצעדים אקטיביים כנגד ישראל במישור הבינ"ל. בעיצומה של לחימה, הפעילה הרשות הפלסטינית את דרום אפריקה להגיש תביעה בבית הדין הבין לאומי בהאג (ICJ) כנגד ישראל, בטענה שהאחרונה מבצעת בעזה 'רצח עם'. בית הדין לא קיבל את בקשת דרום אפריקה ליתן צו ביניים שיפסיק את הלחימה בעזה, אך הוציא לראשונה, ובאופן חסר תקדים, צווים כנגד ישראל בכל הקשור לפעילותה ברצועת עזה. בכך, הטיל צל כבד על פעילות הגנתית מובהקת של ישראל, והכתימה בחשד לניסיון לביצוע רצח עם. תיאטרון האבסורד בבימוי הרשות הפלסטינית ושעל הבמה מופיע השחקן הדרום אפריקאי, זכה להצלחה היסטורית בלתי נתפסת.

אחידות תפיסתית לאומית: דרג פוליטי-דרג צבאי-תקשורת

"קונספציית הסבבים" שנולדה בשל היעדר נכונות צה"ל להתמודד עם איום רקטי באופן פרו אקטיבי, הפכה לאסטרטגיה המובילה של מדינת ישראל בשנים 2009 עד 2023.

הרעיון הצה"לי להתמקד בהגנה אסטרטגית מתובלת במתקפות טקטיות 'אד הוק' חובק חיבוק חם על ידי המערכת הפוליטית הישראלית מימין ומשמאל. תפקידה של המערכת הפוליטית היה לאתגר את צה"ל ולהעמיד סימני שאלה באשר לחולשותיה של אסטרטגיית הסבבים. הדרג הפוליטי הבין או היה צריך להבין את משמעות התמקדות בהגנה תוך ויתור על כל פעולה פרו אקטיבית לרבות 'מתקפת מנע', ואת משמעות הכללת האוכלוסייה הישראלית בעוטף עזה תחת אימת טרור רקטי כדרך שגרה ובמשך שנים רבות. הפוליטיקה הישראלית העדיפה להתמסר להיגד ש'טיפול אגרסיבי בעזה יעלה באבדן חיי אדם של אלפי חיילים' וניסחה סדר עדיפות לאומי נטול ספקנות המבוסס על חוסר

סובלנות מוחלט לאבידות של חיילים, גם במחיר של עצימת עין מאימת תושבים מטרור רקטי חוזר ונשנה. בלשונו של דוד בן גוריון, העדיפה הפוליטיקה הישראלית לנסות ולזהות 'מה העם רוצה' ונכשלה כישלון היסטורי בלהציב יעדים באשר 'למה העם צריך'.

נראה שהתפיסה הפוליטית באשר לחוסר ההתכנות לבצע תמרון קרקעי מהותי בעזה התבססה גם על הערכות יתר של הדרגים הצבאיים באשר להיקף הנפגעים הצפוי מתמרון זה. התיזה הרווחת בפוליטיקה ובתקשורת הישראלית היתה שתמרון מלא בעזה יגבה אלפי קורבנות. יש שיגידו שתיזה זו ניזונה מהערכות של הדרג הצבאי כפי שהוצגו מעת לעת בפני דרגים פוליטיים. אין ספק שתיזה חוסר ההתכנות של התמרון הקרקעי הועצמה ע"י שלל בכירי מערכת הבטחון בדימוס שחזרו ושללו לאורך שנים אפשרות של תמרון שכזה. גם רובם המוחלט של הכתבים הצבאיים שניזונו מ'מקורות יודעי דבר' במערכת הבטחון העצימו את אתוס חוסר ההתכנות של התמרון הקרקעי. אחת השאלות המרכזיות שראוי שיעמדו בפני בחינה ובדיקה היא הפער ככל שהיה בין ההערכות כפי שהוצגו לדרג המדיני בדבר מחיר התמרון הקרקעי לבין התוצאות בפועל. מכאן צריך יהיה להעריך את היקפו ומשמעותו של 'האפקט המצנן' של הערכות היתר בדבר נפגעים ישראלים על הליכי קבלת החלטות של הדרג המדיני.

בין המערכת הפוליטית הישראלית למערכת התקשורתית הישראלית היתה דינמיקה של הידוד חוזר. אלה גם אלה בנו בצוותא אתוס של חוסר התכנות לביצוע פעולות פרו אקטיביות להסרת איום הרקטות מעל ראשם של אזרחי ישראל, כאשר צה"ל מגבה תפיסה אקסיומטית זו הן במישרין והן בעקיפין. במישרין – בכך שאינו מציב בפני הדרג הפוליטי אלטרנטיבה אותה הוא מסמן כטובה יותר, ובעקיפין – על ידי תדרכים ארוכי שנים של כתבים צבאיים ושל קצינים בכירים במילואים שהופיעו באופן תדיר בערוצי התקשורת וסיפרו לאזרחי ישראל איך מדיניות הגנתית טהורה, המגובה בשימור רטורי של האתוס ההתקפי יכולה להתפרש כנצחון מובהק. ובמילים השגורות עד זרה באולפני הטלוויזיה במשך שנים רבות: 'החמאס מורתע, מרוסן ומוחלש' (הגם שהוא מתעצם לאורך זמן) ותפיסת הסבבים היא המענה הטוב ביותר להבטחת בטחונם של אזרחי ישראל.

נראה כי הסיקור התקשורתי ביחס למצבה האסטרטגי של ישראל בעזה בשנים 2009-2023 לא יזכר כ'שעתה היפה' של התקשורת הישראלית. נדמה כי פגמים שאפיינו את התקשורת הערבית במזרח התיכון לאורך שנים צצו בתקשורת הישראלית בסיומו של כל סבב. התקשורת פעלה לצריבת 'תודעת ניצחון' בקרב אזרחי ישראל ולא בשיקוף המציאות, גם כאשר היתה עגומה.

אירועי ה-7 באוקטובר והשלכותיהם

תפיסת הבטחון הישראלית בכל הקשור לעזה קרסה בשבעה באוקטובר 2023, בקול רעש גדול ובמחיר דמים של כ-1,200 ישראלים שנרצחו, בעוד המערכת הצבאית, הפוליטית והתקשורתית שואלת את עצמה 'איפה טעינו?'. יכולות ההגנה הישראליות התמוטטו בזו אחר זו בקלות מעוררת תדהמה. השבעה באוקטובר היווה נקודה ארכימדית בזמן בה היכולות הטקטיות הוירטואוזיות שמאפיינות את צה"ל לא הצליחו לחפות על היעדר האסטרטגיה הלאומית. תפיסת ה'יהיה בסדר' התנפצה לרסיסים. בבוקר אותה השבת התגלה כי תחבולת החמאס הערימה על חכמתו של צה"ל. הערכת החסר ליכולת החמאס התגלתה במלוא חרפתה, עיקר תרחישי הייחוס באשר לפעולת החמאס התגלו כחסרי רלוונטיות למציאות שקרתה בשטח. צה"ל לא ידע לתת, בזמן אמת את ההתרעה המודיעינית הנדרשת באשר לכוונות החמאס למרות השקעות אדירות בכסף ובשנות אדם, ולצד זאת, ההיערכות האופרטיבית של צה"ל ב-24 השעות הראשונות לא היה בה כדי לתת מענה להגנה על הגבול ולמצוקת אזרחים בבתייהם ובשווייהם. מסתבר שאומת הסטארט-אפ, עם הצבא הטוב בעולם לקחה בקיעון מחשבת-אסטרטגי של עשור. השבעה באוקטובר ייחשב שיאו של מצעד האיוולת הישראלי שצעדו הראשון החל כעשור לפני כן.

בשבת זו, נוצר משבר האמון הגדול ביותר בין צה"ל לבין אזרחי ישראל. משבר, שלא נראה מאז הקמתה של המדינה. המשפטים השגורים 'איפה היה צה"ל' ו'למה הצבא לא מגיע?' חלחלו אל מעבר לשטחי עוטף עזה. השלכות הכשל האופרטיבי הצה"לי, להגן, פשוטו כמשמעו, על בתי האזרחים בדרום גרמו לפגיעה בתחושת הבטחון האישי של כל אזרחי ישראל ובפרט תושבים של יישובים סמוכי גבול הנמצאים בירכתי ארץ, בצפון, במזרח ובדרום. תחבולת מתקפה בה הצליח הצבא מהחלשים במזרח התיכון להעביר את עיקר הלחימה לשטחה של מדינת ישראל, להביא למתים בשדותיה וביישוביה, יצרה טראומה לאומית שספק אם ניצחון בעזה יצליח להפיגה. בהקשר זה, ישראל חזרה לרגע אולי מאה שנים לאחור, לתקופה בה כל אדם חי וחש שהוא עצמו היחיד שערב לבטחונו, וכי לא יהיה כח מגן שיתייצב לימינו בעת צרה ומצוקה.

ואולם, מחדל השבעה באוקטובר לא התבטא רק באבדן חייהם של כ-1200 ישראלים ואבדן תחושת הביטחון האישי

של אזרחיה. לראשונה מזה רבע מאה, נדמה כי מרכיב הליבה בעצמה הישראלית, המבוסס על ההנחה שישראל היא מעצמה בעלת יכולות צבאיות עדיפות במזרח התיכון ספגה פגיעה מהותית. השבעה באוקטובר הביא לפגיעה של ממש בהרתעה הישראלית במזרח התיכון ולפגיעה אנושה במעמדה בקרב אויביה וידידותיה של ישראל כאחד. מדובר ביצירת פוטנציאל לשינוי אסטרטגי אזורי, שכן יותר ויותר אנשים וארגונים במזרח התיכון החלו לחשוב שהגיעה העת להפסיק לפחד מישראל. אם באוקטובר 1973 ננטש החלום ש"אפשר לזרוק את היהודים לים", הרי שבאוקטובר 2023 פשיטת החמאס על ישראל הציתה מחדש את דמיונם של רבים בקרב כ-חצי מיליארד מוסלמים המקיפים את המדינה היהודית בת פחות מעשרה מיליון איש: 'בתיאום רב זירתי, בחכמה ועם קצת מזל אפשר להכריע את ישראל'. זו חשיבה חדשה המתפשטת במזרח התיכון וזו הבשורה הקשה ביותר מאירועי השבעה באוקטובר.

'ביום שאחרי' מתקפת החמאס, מוצאת עצמה ישראל מתמודדת עם חשש ודאי מקריסת ההרתעה שלה באזור. חשש זה מצמצם את גמישותה של ישראל באשר לתוצאות המערכה בעזה, מערכה שהחלה בתגובה למתקפת החמאס. אם בעבר יכלה ישראל לצייר 'הישגים מוגבלים' כ'ניצחונות אדירים', הרי ש'פריבילגיה' זו כבר אינה קיימת. תוצאות המערכה בעזה נבחנות בעין ביקורתית הן על ידי אזרחי ישראל והן על ידי אויבינו וידידותנו באזור. ההנהגה הישראלית חייבת להפנים שאי אפשר להסתפק עוד במצג שמייצר תחושת נצחון בקרב הציבור הישראלי, אלא, ישראל חייבת לבסס נצחון מובהק שלא ישתמע לשתי פנים ויהדהד לא רק בישראל, אלא מביירות ועד טהראן.

שני קהלי יעד רגישים למצב הסיום של המלחמה בעזה. תושבי עוטף רצועת עזה, חלקם לא יחזרו לבתיהם אם יחששו שאירועי השבעה באוקטובר מהווים פרק נוסף באסטרטגיית הסבבים שכשלה. אי חזרתם של חלק מתושבי עוטף עזה, תיצור דילול אוכלוסייה בשטח הסמוך לגבול. כשמלחמה גורמת לשינוי דמוגרפי בטריטוריה מוגדרת, היא מקבעת שינוי אסטרטגי. זאת ועוד, אם בעתיד יהיו אזור יהודה ושומרון ורצועת עזה תחת ניהול פלסטיני אחוד, יוצר תהליך ארוך טווח של רצון פלסטיני לחבר בין שני האזורים באמצעות רצף טריטוריאלי. אתגר פוטנציאלי זה מחייב את ישראל, בסיום המערכה בעזה להגדיל משמעותית את היקף האוכלוסייה היהודית בחבל הארץ שבין איו"ש לעזה, ובכך להבטיח חיץ טריטוריאלי מובהק בין שני האזורים הפלסטיניים. אי השגת ניצחון מובהק בעזה, עלול להשפיע בעקיפין על אינטרס ישראלי ארוך טווח זה.

הגורם השני הרגיש לתוצאות המלחמה הוא איראן וגרורותיה. אלה עלולות להסיק שסיום המלחמה ללא ניצחון ישראלי מובהק מאשרר חזיון אמוני לפיו ישראל היא בת הכרעה. מצב כזה יוביל לחוסר יציבות כרונית שסופה שפיכות דמים בהיקף עצום באזור. אפשר לומר, כי אלה הרוצים בשלום וביציבות באזור חייבים לקוות לניצחון ישראלי מובהק וברור במערכה בעזה.

מלחמת חרבות ברזל-עקרונות הנצחון

מטרת מלחמת 'חרבות ברזל' הוגדרה על ידי הדרג המדיני כ"מיטוט חמאס". ההנהגה הישראלית העדיפה להסתפק, עוד בראשית המלחמה בהצבת יעד 'מעורפל' שאינו כולל קונקרטיזציה של הניצחון. אי-הבהירות באשר ליעד זה עלולה להיות דה'קונסטרוקטיבית ולייצר אפקט מצנן עוצמתי באשר לנכונות הציבורית לשלם מחירים הולכים וגוברים ללא סימון יעד ברור באשר למטרות המלחמה.

ניצחון ישראלי מובהק במערכה בעזה נמדד בפרמטרים רבים והדרך אליו רצופה אתגרים. המערכה בעזה מלווה באי וודאות באשר לתצורת הלחימה בשטח, אי ודאות באשר למנעד העוצמות הרכות המופעלות בהקשרה של המערכה לרבות השיח הדיפלומטי בין ישראל לבין ידידותיה, מעמדה של ישראל בדעת הקהל העולמית, חוסנה של הכלכלה הישראלית והשפעות משך המלחמה עליה, וחוסנה של החברה הישראלית אל מול מבחני המלחמה לרבות שאלת החטופים ושאלת אבידות בנפש. כל אלה מתווספים למצב של אי יציבות פוליטית ומחלוקות אידאיות בחברה הישראלית ובפרט שאלות הקשורות ליום שאחרי המלחמה, בעזה וברשות הפלסטינית.

בהקשר רחב זה של אי וודאות ומצבים משתנים אפשר וצריך לעמוד על ארבעה מרכיבים שחייבים להכלל בכל הסדר עתידי בעזה בראיה ארוכת טווח, מרכיבים שרובם יאפשרו מובהקות של נצחון ישראלי ויגבשו מחדש את מרכיבי ההרתעה בעזה כמו גם בסביבה כולה: **א.** האחריות הכוללת לבטחון במרחב צריכה להיות בידיים ישראליות כך של ישראל יהיה חופש פעולה צבאי דינמי, נטול משוואות מעכבות, במתכונת חופש הפעולה של צה"ל בשטחי B ו A ביהודה ושומרון. בנוסף ישראל תשמור בשליטתה אזורי בטחון בשטח הרצועה שיהוו חיץ בין הישובים והגדר העוטפת את הרצועה לבין האזורים המאוכלסים בעזה. **ב.** שטח עזה יפורז מנשק כבד ואחר. **ג.** יצירת תנאים אופטימליים לגיבוש יכולות שליטה וניהול השטח עי גורמים שאינם חמאס. לשם כך על ישראל לחסל את עיקר הכוח הלוחם המאורגן של החמאס או לחילופין להוציא מהרצועה היקף משמעותי של אנשים החברים בזרוע הצבאית של החמאס.

ד. על ישראל להנמיך ציפיות באשר להסדרים שיונהגו בעזה בשנים הקרובות ולהניח הנחות לחומרה שהכאוס והנחשלות יהיו נחלת האזור בדומה לאזורים רבים במזה"ת בעידן שלאחר ה'אביב הערבי'.

א. האחריות הכוללת לבטחון במרחב צריכה להיות של ישראל כמו כן ישראל תשלט על אזורי בטחון בשטח הרצועה

אינטרס הליבה של ישראל בעזה הוא הבטחת קיומה של מציאות במסגרתה עזה אינה מהווה עוד איום על ישראל, אין שיגורי רקטות לעבר ישראל ולא מתגבש איום חדירה מהותי קרקעי או תת קרקעי מעזה לישראל. ישראל חייבת לשנות את המציאות בגבול עזה ולהשליט הסדר בטחוני שאינו מניח במפורש או במשתמע כי בטחונם של אזרחי ישראל החיים בסמיכות לגבול עזה יהיה שונה מזה של אלה שבחרו להתגורר בגוש דן. כל שאר האינטרסים הרלוונטיים לישראל ולאחרים בעזה מתגמדים אל מול אינטרס הליבה שהוא האינטרס הבטחוני. בכל הקשור לדיון של היום שאחרי המלחמה ישראל צריכה לעמוד על מימוש של אינטרס זה ללא פשרות או נכונות להתגמשות או נכונות לנטילת סיכונים. כדי להבטיח זאת על ישראל להיות הגורם היחיד בעל האחריות הכוללת להסדרים הבטחוניים באזור והיא חייבת לשמור על חופש הפעולה המוחלט בשטח הרצועה. לכל הפחות במתכונת חופש הפעולה הצה"לי בשטחי A ו-B ביהודה ושומרון. אינטרס העל של ישראל בעזה היא מניעת גיבוש יכולות התקפיות ואמצעים וזאת באמצעות אימוץ מדיניות של חיכוך מתמיד עם האויב ותגובה לא פרופורציונלית לפעולות טרור.

על ישראל לאמץ מדיניות מוצהרת של פעולה רציפה ושיטתית כנגד התארגנויות טרור ובניין כוח צבאי הגם שתהיה סייזיפית. כל מטרה שתתגלה צריכה להיות מושמדת עם גילוייה. על ישראל לזנוח את אסטרטגיית צבירת 'בנק מטרות' ותקיפתן בעקבות ארוע חמור כזה או אחר. ישראל צריכה לפתח יכולות ומתודולוגיה של אפס סובלנות לבניין כוח ויכולות ברצועת עזה ולפעול ללא מגבלות ואילוצים מדיניים. ישראל צריכה להכריז על מדיניות זו אל מול אויביה בעזה ובמסגרת הדיאלוג הקונסטרוקטיבי עם ידידותיה. בהקשר זה ישראל צריכה לזנוח תפיסתה המוטעת לאורך שנים שהכתיבה פעילות צבאית על בסיס הערכת כוונות האויב ולא על בסיס גיבוש יכולותיו של האויב.

על ישראל לעמוד על כך שבסיום המלחמה תתבסס רצועת בטחון בתוך שטח הרצועה שתאפשר חזרת תושבי העוטף לבתיהם ותקשה על פלישה קרקעית נוספת לכיוון ישראל. על ישראל להחזיק בתפיסה לוחמתית אזורי בטחון בעזה למשך תקופה ארוכה מספיק שתאפשר לאמוד את הכוונות והיכולות של הכוחות החדשים שיבססו שליטתם בעזה. אם פניה של עזה יהיו לשלום אזי ישראל תבחן בעתיד נסיגה חזרה לקוי שביתת הנשק של 1949. יש לזכור כי הנסיגה החד צדדית לקו זה ב-2005 הניחה שהדבר מהווה תנאי הכרחי ליציבות וסיום מעשי האלימות והתוקפנות מעזה. הנחת העבודה היתה שנראה את עזה פורחת. ואולם במקום אסמי תבואה קיבלנו בעזה אסמי טילים. במקום מודל מדינתי סינגפורי צמחה לידינו סומליה אירנית אלימה.

אחרי למעלה מעשור של מטחי טילים על ישובים ואזרחים, אחרי פלישת פתע קרקעית שגבתה כ-1200 קורבנות ביום אחד, ישראל רשאית ואף חייבת לשקול מחדש את צעדה החד צדדי לסגת לקו הגבול של 1949, נסיגה שלא הביאה בטחון בצורה מספקת. אירועי השבעה באוקטובר מחייבים אותנו לעשות הערכה מחדש של הנחות עבודה שגויות מלפני קרוב לעשרים שנה. היום ברור שהערכות מחדש בתוואי גבול אחר תאפשר הגנה מיטבית יותר על אזרחינו.

אירועי השבעה באוקטובר יצרו הצדקה מלאה מבחינת הדין הבינלאומי לתפיסה לוחמתית ארוכת טווח של איזורים בעזה וזאת למניעת תוקפנות וטרור כלפי אוכלוסייה אזרחית ישראלית, מה עוד שהמחויבות שלנו כלפי הפלסטינים בהסכמים שנחתמו איתם קובעים שתוואי הגבול הסופי עם רצועת עזה יקבע בשלב האחרון של המו"מ לשלום, ולא לפני כן.

הגם שיצירת אזורי חיץ כאמור יעודם היא הבטחת הבטחון ומניעת האלימות ואין בילתם הרי שבעקיפין פעולה זו עשויה להחשב כצעד הרתעתי מהותי, בפרט כלפי אלה שבחרו לאנוס נשים ולרצוח זקנים וטף בסמוך לגבול. ויש שיאמרו שלא הרג ולא הרס נדל"ן בהיקף רחב ירתיע את אותם אלה המבצעים פשעי אנוש אלא אבדן שטח הוא הכלי האפקטיבי ביצירת הרתעה במזרח התיכון.

ב. שטח עזה יפורז מנשק כבד ואחר

האסטרטגיה הישראלית ברצועת עזה צריכה להישען על נקודה ארכימדית ליבתית והיא פירוז עזה מנשק כבד. על ישראל לעמוד על פירוז עזה כרעיון מסדר בעל משקל מוסרי ובטחוני כאחד. פירוז עזה הוא תנאי הכרחי לחזרת תושבי עוטף עזה לבתיהם ולביסוס תנאי מחיה ראויים נטולי איומים באזור. פירוז עזה הוא תנאי הכרחי

שיאפשר יצירת שיווי משקל חדש ברצועת עזה עצמה, יאפשר לכוחות חדשים לצמוח בעזה או לשלוט בה והוא תנאי הכרחי אם כי לא מספיק להסדר יציב שיתקיים לאורך זמן. פירוז עזה תואם את ההסכמים בעבר עליהם חתמו הישראלים והפלסטינים ואת רוחם. פירוז עזה אף יהווה נקודת ייחוס להסדרים עתידיים דומים בטריטוריות אחרות.

ישראל צריכה להיות הגורם בעל האחריות הכוללת לפירוז. הלחץ מאזלת היד הבינלאומית לפרז את דרום לבנון בהתאם להחלטה 1701 חייב להיות מיושם בעזה. רק ישראל יכולה להבטיח פירוז השטח ובכך להבטיח יציבות ושקט יחסי לאורך זמן.

ישראל דרשה את פירוז עזה מנשק כבד כבר עם סיומו של מבצע צוק איתן בספטמבר 2014. עמדה זו היתה עמדה ישראלית קונצנזואלית שנתמכה משני צידי המפה הפוליטית. ראש הממשלה דאז, בנימין נתניהו התייחס לקראת סיום המבצע באומרו כי "זהו מאבק חד וברור... זהו צעד ראשון והכרחי בפירוז רצועת עזה. זה חייב להיות חלק מכל פתרון, והקהילה הבינלאומית חייבת לדרוש את זה בתוקף". לצידו, הציגו תוכניות מפורטות שכללו את פירוז עזה גם מנהיגים מצדה השמאלי של המפה הפוליטית ובהם – ציפי לבני, יאיר לפיד ויעקב פרי.

אף מזכיר המדינה האמריקאי דאז, ג'ון קרי, ראה בפירוז עיקרון ליבה בדינמיקה האזורית להסדרת הנעשה בעזה, והתבטא בסיומו של מבצע 'צוק איתן': "כל פתרון ארוך טווח ברצועת עזה מחייב פירוק של חמאס וארגוני הטרור האחרים מנשקם, אנחנו פועלים עם ישראל, עם שותפינו באזור ועם גורמים בינלאומיים אחרים למימוש מטרה זו של פירוז עזה מנשק".

אולם, למרות שעיקרון הפירוז היה מקובל וסומן כרעיון מסדר מהותי, ישראל אף פעם לא עמדה על כך שרעיון זה ייושם. גם במבצע 'שומר החומות' העדיפה ישראל לנצור את האש ולוותר על רעיון הפירוז. לא היה במדינת ישראל אף גורם משמעותי שהאמין בתוחלת פירוז עזה או אפילו מי שינהל מול הקהילה הבין לאומית דיאלוג רעיוני בכל הקשור לעתידה של עזה, תוך שימת דגש על עיקרון הפירוז כאבן ראשה של כל הסדר עתידי, בין אם כרעיון אופרטיבי ובין אם כתפיסה מוסרית-עקרונית.

על ישראל לפעול בנחישות לפירוז רצועת עזה מרקטות כתנאי מקדים לשיקומה של עזה בכל הסדר עתידי הקשור לרצועה. זו צריכה להיות העמדה הרשמית של ישראל כלפי הקהילה הבין-לאומית, זו חייבת להיות מטרת העל המקובלת והמוסכמת בקרב כלל מעצבי המדיניות הישראלית ובקרב ידידותיה ובנות בריתה של ישראל בקהילה הבין לאומית.

עיקרון הפירוז, הוא עיקרון מוכר בשיח הבין לאומי ורלוונטי לאזורנו. הקהילה הבין לאומית כפתה על בשאר אל אסד לפרז את סוריה מנשק כימי בתמורה להסכמה להמשך שלטונו במדינה. ישראל צריכה לעשות שימוש ברעיון מקובל זה ולהציבו אל מול כל אותם גורמים בין"ל החפצים בשיקומה של עזה וביצירת אופק לתושביה.

ההנהגה הישראלית אימצה את רעיון פירוז עזה כרעיון מסדר למציאות שאמורה להווצר 'ביום שאחרי' המלחמה. הוא מחייב ריסוק הכוח הצבאי המאורגן של החמאס, בין ע"י פגיעה מאסיבית באנשי הזרוע הצבאית ובין באמצעות הוצאתם משטח רצועת עזה במתכונת הוצאת כוחות אש"פ מלבנון ב-1982. יתרת הנשק הכבד שתיוותר ברצועה לאחר הקרבות צריכה לצאת בשיירת משאיות לכיוון מדבר סיני. שם אפשר ש'הטילים יחלידו' במתכונת החזון שרווח בעידן הקונספציה. על כל משאית של עזרה הומניטרית שנכנסת לעזה צריך שתהיה משאית עמוסה רקטות שיוצאת משם.

ההתעלמות הבין-לאומית מהאיום הרקטי שהופנה כנגד האוכלוסייה האזרחית בישראל היא שגויה ומסוכנת. הנעשה בישראל מקדים את שיכול להתרחש במקומות אחרים – באזור ההינדו פאסיפיק ובפרט באירופה, שעלולה לפגוש איום דומה מוקדם מהצפוי. ירי טילים מאזורים נטולי משילות בצפון אפריקה לעבר דרומה של אירופה אינו דבר בלתי-אפשרי בעליל. ככל שטווח הרקטות והטילים עולה והנגישות לטכנולוגיה של כלי משחית מעופפים נעשית קלה יותר – גוברת יכולתם של מעטים בעלי אידאות של עולמות האתמול לאיים על רבים בכל מקום ובכל זמן, הן מעשית הן תודעתית. אשר על כן פירוז עזה מנשק כבד הוא לא רק אינטרס ישראלי הוא גם מתכתב עם אינטרסים ארוכי טווח של העולם החופשי.

ג. חיסול עיקר הכוח הלוחם המאורגן של החמאס או לחילופין הוצאתו משטח הרצועה

אין כל תוחלת לחזון 'היום שאחרי' באשר לייצוב מחדש של המצב בעזה ככל שאנשי הזרוע הצבאית של החמאס ישארו ברצועה. לא חלומותיה של הקהילה הבינלאומית לרבות החזרתה של הרשות הפלסטינית לאזור ולא משאלות ליבה של ישראל יתגשמו כל עוד תהיה קיימת נוכחותם של הכוחות הצבאיים המאורגנים ברצועה

כל נסיון להכפיף אנשים אלה לגורם אחר יסתיים בשפיכות דמים. מכאן שלשראל עומדות שתי ברירות: או להמשיך בלחימה סיופית כנגד כוחות גרילה ולהרוג סדר גודל של כ-40 אלף לוחמי טרור של החמאס והג'יהד האיסלמי, או לחילופין לפעול לגירוש יתרת הכוח הצבאי שיוותר בחיים. יש לציין כי פגיעה שיטתית ומלאה בכוחות המאורגנים של החמאס תגרור פגיעה הולכת וגדלה באוכלוסיה בלתי מעורבת. נשאלת השאלה מה הם ההיקפים האפשריים של פגיעה בבלתי מעורבים לצורך השגת המשימה של השמדת צבא הטרור של החמאס. בהינתן לחץ בינלאומי גובר והולך על ישראל שלא לפעול שיטתית לניטרול כל אנשי הטרור בעזה יש לבחון שינוי אסטרטגיה ואימוץ תפיסה הרואה בהרחקה וגירוש מסיבי של פעילי החמאס מעזה מתכונת אפשרית לסיום הקרבות. יתכן שאין לישראל ברירה אחרת אלא להוציא את החמאס מהרצועה במתכונת הוצאת אש"פ מלבנון. החלופה לכך כאמור היא השמדת כוח זה ומשמעותה הרג בלתי מעורבים בהיקפים עצומים. צה"ל ב-1982 צר על בירות, מצור שהביא ליציאתם של כ-12 אלף טרוריסטים מלבנון. צה"ל של 2024 הוא צבא הרבה יותר עוצמתי וחזק מצה"ל של 1982. הוצאת אנשי אש"פ דאז מנעה אסון הומניטרי מתגלגל בלבנון. הוצאת הזרוע הצבאית המאורגנת של חמאס מעזה היום תמנע אסון הומניטרי מתגלגל ברצועה. יש לבחון הפיכת מדיניות זו למדיניות המוצהרת הישראלית. זו עמדה שתאפשר לישראל לייצר שיח קונסטרוקטיבי עם ידידותיה. זו גם עמדה שתצמצם את המחלוקת המתהווה בחברה הישראלית באשר למטרות המלחמה.

התעקשות החמאס להמשיך בלחימה עשויה להתפורר כשיתחוויר הן לתושבי הרצועה והן לקטאר טורקיה ומצרים שאין תוחלת להמשך הימצאותם של אנשי הזרוע הצבאית ברצועה במחיר עולה של פגיעה נמשכת בשני מיליון איש. התקדים הלבנוני כבר קיים. הקהילה הבינלאומית תעדיף ובצדק יציאה של אנשי הזרוע הצבאית מאשר התפתחות סנטימנט אצל תושבי הרצועה לעזוב את הרצועה במתכונת הסנטימנט שהתפתח באזורי קרבות אחרים במזרח התיכון. וגם מדינות קולטות ימצאו לאנשי הזרוע הצבאית של החמאס, כפי שנמצאו מדינות קולטות למיליוני פליטי האביב הערבי ובכללם מאות אלפי לוחמים כאלה ואחרים.

על ישראל להבהיר בכל שיח בינלאומי שככל שהחמאס ימהר לקבל החלטה לסגת מעזה כך הפגיעה האגבית באוכלוסייה תצטמצם, וככל שיתעכב, כך הכאוס יגבר ועימו מחירים בלתי הפיכים. מציאות שכזו תאפשר יצירת תנאים להפעלת לחץ אמריקאי על קטאר, מצרים וטורקיה להביא את החמאס לצאת את עזה.

סיום הקרבות ללא חיסול או הרחקת אנשי הזרוע הצבאית של החמאס מעזה תאפשר פרשנות סותרת באשר לקיומו של נצחון ישראלי. לא מדובר בשיח סימלי או פוליטי. נצחון ישראלי הוא מחוייב המציאות בשל התבוסה שישראל נחלה בקרבות ה-7 באוקטובר. הוא הכרחי כדי ליצור הרתעה איזורית, וכדי שהסעודים ואחריהן מדינות אחרות באיזור ישאפו לברית אסטרטגית איזורית עם ישראל. נצחון ישראלי ברור הוא גם תנאי הכרחי לחזרת תושבי עוטף עזה לבתייהם. כל תוצאה אחרת בקרבות שלא תכלול חיסול או הגליית הכוח הצבאי החמאסי מעזה תתפרש כנצחון של חמאס, גם במחיר אבדות רבות לארגון. משם הדרך לשיקומו של החמאס בעזה היא קצרה. השארתם של אנשי הכוח הצבאי המאורגן והמאומן ברצועה תמנע כל אפשרות אמיתית לגיבוש כוח חלופי שולט בעזה. במוקדם ובמאוחר הארגון הצבאי של החמאס יחזור לשלוט ברצועה, למורת רוחם של ישראל, של האמריקאים ושל הרשות הפלסטינית.

ד. על ישראל להנמיך ציפיות באשר להסדרים שיונהגו בעזה ולהניח שהכאוס והנחשלות יהיו נחלת האזור.

השיח על היום שאחרי המלחמה בעזה מנותק הקשר מהמתרחש בעשור האחרון במזרח התיכון. גם לפני תחילת ארועי 'האביב הערבי' לא היוו מדינות המזרח התיכון, למעט ישראל, דוגמא למדינות מתוקנות ומסודרות בעלות רמת איכות חיים נאותה. ארועי האביב הערבי גררו לא מעט מדינות ואיזורים במזרח התיכון לכאוס רבתי והפכו מליוני אנשים לכאלה החיים בתנאי עוני, רעב, נחשלות ואלימות. המצב הקיים בלא מעט אזורים נחשלים במזרח התיכון הוא זה שככל הנראה ישרור בעזה בשנים הבאות. גם לפני מלחמת חרבות ברזל לא נחשבה רצועת עזה לטריטוריה בה יש תנאי מחיה והסדרים חברתיים ראויים. בצער אפשר לקבוע כי גם אם יוקדשו מאמצים בינלאומיים נרחבים לשינוי המצב בעזה ספק אם משימה זו תצלח.

ארה"ב ניסתה בשנים האחרונות לשקם ולעלות על מסלול של רווחה ותקינות תפקודית מינימלית מדינות שונות באזור. נסיונות אלה של המעצמה האמריקאית נכשלו. על ישראל להפנים שבמקום שבו מעצמות כארה"ב נחשלות ספק אם ישראל תצליח. לכן יש להוריד ציפיות הן של הציבור הישראלי והן של דעת הקהל הבינלאומית באשר לפוטנציאל שיקומה של עזה ועלייתה על פסים של תקינות ותפקוד מינימליים. ככל הנראה נגזר עלינו להתמודד מול איזור נחשל שההרס בו רק יעצים את חוסר התפקוד וקשיי החיים בו. אין מה לבנות ציפיות באשר

לשיקום וייצוב מערכת החינוך או שיקום התשתיות האזרחיות בעזה. לא יהיה הבדל בשנים הבאות בין עזה לבין, לבנון סוריה, עירק, לוב או תימן. גם שם ישראל אינה מעורבת ואינה מטפחת ציפיות באשר לתפקוד מדינתי מינימלי אלא פועלת בהקשר אחד בלבד-שמירת הבטחון. גם באשר למצבה של עזה בעתיד, על ישראל להבטיח עניין אחד - הסרת האיומים הבטחוניים מהרצועה על מדינת ישראל. את שאר העניינים יש להפקיד בידי העזתים תוך ניהול מדיניות עירנית ודינמית שיכולה לזהות חלופות ולהתייצב בכלים אופטימליים לצד כוחות חדשים מקומיים ככל שיצמחו או יוזמות של מדינות אחרות ליטול אחריות באשר למתרחש בעזה.

מלחמת חרבות ברזל- החזית הצפונית

במהלך מלחמת 'חרבות ברזל' נאלצה ישראל להתמודד גם מול חזית צפונית, שהובלה ע"י החזבאללה, שלוחה של איראן במרחב. החזבאללה ביצע במהלך המלחמה ירי רציף משטח לבנון אל ישראל, זאת לצד נסיונות חדירה של מחבלים, כמו גם ירי רקטי מעת לעת משטח סוריה לעבר רמת הגולן.

לראשונה מאז הפינוי הזמני ב-1920 של ארבעת יישובי אצבע הגליל – תל חי, כפר גלעדי, מטולה וחמארה, לאחר קרב 'תל חי', פונה כל אזור הגליל העליון ואצבע הגליל מאוכלוסייה ישראלית השוכנת בסמיכות לגבול, וזאת בשל פעילות שיטתית ורציפה של החזבאללה. בהחלטת הממשלה שהסדירה את פינוי יישובי גבול הצפון נכתב כי **"נוכח המציאות הביטחונית והאפשרות להתפתחות המערכה גם לגזרה הצפונית, לא ניתן לשמור על שלומה של האוכלוסייה או להבטיח אספקת מוצרים ושירותים בסיסיים עבורה בטווח של 5 ק"מ מגבול הצפון אלא באמצעות פינוי המאורגן של האוכלוסייה"**. ההערכה היא, כי בפינוי המאורגן של ממשלת ישראל עזבו את ביתם והפכו פליטים למעלה מ-60,000 איש, ובתוכם תושבי העיר קריית שמונה והעיירות מטולה ושלומי. בנוסף, ישנן הערכות שאלפי תושבים נוספים, שאינם נמצאים בסמיכות כזו לגבול, עזבו את ביתם שלא בצורה מאורגנת.

ישראל חווה בגבולה הצפוני תקיפות חוזרות ונשנות מצד החזבאללה המצטברות לכדי נזקי רכוש בהיקפים חסרי תקדים וכן אבדות בנפש. פעולות שכאלה, בימים שלפני מלחמת 'חרבות ברזל', היו גוררות באופן מיידי התלקחות החזית למלחמה כוללת, ואולם, עד שעת כתיבת שורות אלה, שני הצדדים בחרו שלא להסב את חילופי מהלומות האש בשני צידי הגבול לכדי עימות כולל.

פעולת החזבאללה האינטנסיבית בצפון גרמה, לצד פינוי תושבים, לריתוק חלק מהותי מיכולות צה"ל ומהקשב ההנהגתי לחזית זו. נראה כי במלחמת 'חרבות ברזל' הצטיירה לראשונה תמונת מלחמה במסגרתה הוצגו סימני שאלה באשר ליכולת הישראלית האפקטיבית להילחם ביותר מחזית אחת. אירוע זה הציב סימן שאלה גדול באשר להכרעה ישראלית להכיל לאורך שנים את התעצמות החזבאללה בלבנון תוך כדי הפרה מהותית ומשמעותית של החלטת מועצת הבטחון 1701 בדבר פירוז השטח שבין גבול ישראל-לבנון לנהר הליטאני ואיסור פעילות צבאית של החזבאללה באזור זה.

הפסיביות הישראלית, אל מול הפרו אקטיביות של החזבאללה בגבולה הצפוני של ישראל, יצרה מציאות מסוכנת למדינת ישראל. רק עם פרוץ מלחמת חרבות ברזל והתחממות הגזרה הצפונית, ראתה ההנהגה הישראלית לנכון להידרש לסכנה זו, ולנקוט בפעולות כדי לצמצמה. ההיסטוריה תשפוט את אותה החלטה מנהיגותית וצבאית שלא לנקוט, במשך שנים, בכל פעולה שתשנה את המציאות בלבנון שינוי אסטרטגי, ובפרט בשנים בהן החזבאללה היה שקוע עמוק בבזבז בסוריה.

נראה שגם הסגת החזבאללה אל מעבר לליטאני לא תסיר את הסכנה. הגם שהצלחת החמאס לפשוט על יישובי העוטף יצרה תפיסה בציבור הישראלי, שלפיה הבעיה האסטרטגית המהותית בגבול הצפון היא פשיטות של כוח רדואן על יישובי הצפון, הרי שהרחקת כוח רדואן מקו אפס של הגבול תהיה הישג טקטי ולא אסטרטגי. האיום המשמעותי מצפון הוא דווקא יכולת האש מרקטות ומטילים המצויים בלבנון. איום שלא יפגע גם אם תתרחש נסיגה טקטית של חיזבאללה אל מעבר לליטאני.

מלחמת חרבות ברזל- החזית בים האדום

מלחמת 'חרבות ברזל' בעזה גררה לראשונה פתיחת חזיתות פעילות נוספות. כך, התמודדה ישראל לראשונה בתולדותיה עם פעולות אלימות מהחזית התימנית. בגזרה זו, פועל ארגון "אנסאר אללה", המוכר יותר תחת השם **'המורדים החות'ים'**. מדובר בארגון חברתי, דתי, פוליטי וצבאי, אשר צמח והתפתח בתימן בשנות ה-80 וה-90 של

המאה הקודמת. עיקר המניעים לצמיחתו ולחיזוק הזרם הדתי בו (השיעה הזיידית) היו שינויים פנימיים בתימן לצד התגברות הקנאות השיעית בעקבות המהפכה באיראן.

"האביב הערבי" שפרץ ב-2011 תרם להתחזקות החות'ים, כך שעד סוף 2014 עלה בידם להשתלט על בירת תימן, צנעא. מאז מחזק הארגון בעקביות את יכולותיו הצבאיות ואת היקף פעילותו. מגוון היכולות הצבאיות שבידי הארגון הולך וגדל, ובמקביל מסתמן עניינו הגובר בסוגיות אזוריות.

החות'ים מחזיקים באידיאולוגיה עוינת כלפי ישראל והמערב ו**מתהדרים בסיסמה "מוות לאמריקה, מוות לישראל, קללה על היהודים וניצחון לאסלאם"**, (סיסמה, שהרישא שלה נטבע לראשונה ע"י האיראנים). איראן היא העומדת מאחורי הארגון, מסייעת לו כלכלית וצבאית, מספקת לו אמצעי לחימה ומאמנת את אנשיו. לארגון אמל"ח מתקדם לרבות טילי שיוט וכטב"מים איראניים, צי לאיסוף מודיעין ויכולות פגיעה במטרות ימיות.

האידיאולוגיה ההרסנית, היכולות המבצעיות והזיקה לאיראן לצד פעולות נוספות שתכליתן ערעור היציבות האזורית ופגיעה בסחר במרחבי הים הערבי והים האדום, **הובילו את הממשל האמריקאי בראשות הנשיא דונלד טראמפ להכריז על הארגון כארגון טרור.**

בהצהרה שנתן בינואר 2021, מזכה"מ האמריקאי דאז, מייק פומפאו, הסביר כי "הארגון, הפועל בשם איראן ותחת הנחייתה, מבצע פעולות טרור כנגד מדינות האזור, ופועל ליצירת מצב של חוסר איזון בזירת הים האדום והערבי". הכרזתו כארגון טרור, בוטלה ע"י ממשל בידן כחודש לאחר מכן (16 בפברואר 2021) כשברקע המצב ההומינטרי הקשה בתימן וחתירה האמריקנית לדיאלוג לפתרון הסכסוך במדינה.

פעילות הטרור האלימה של הארגון, שהופנתה בעיקר כנגד סעודיה ואיחוד האמירויות שינתה מיקוד עם תחילת מלחמת 'חרבות ברזל'. לראשונה, נאלצה ישראל להתמודד עם מתקפת טרור של ירי טילים מתימן לעבר שטחה. בנוסף, פעלו החות'ים להטלת מצור על ישראל על ידי פגיעה בחופש השיט במיצרי באב אל מנדב וסגירתם הלכה למעשה, של נתיבי השיט לישראל. כתוצאה מפעילות זו, שותקה התנועה הימית שהופנתה לנמל אילת, פעילותו של הנמל נפגעה באופן משמעותי ולאורך זמן רב. בעבר, פעולות מעין אלה היוו 'קזוס בלי' (עילה למלחמה), ואולם, בסערת קרבות 'חרבות ברזל', הפכה הזירה החות'ית לזירה משנית יחסית.

לאור פגיעה חוזרת ונמשכת בחופש השיט והפרות בוטות של הדין הבינ"ל ע"י החות'ים, גיבשה ארה"ב קואליציה שמטרתה להסיר את מגבלות השיט שהוטלו על ידי החות'ים ולהרתיעם מפני פעולות התקפיות כדוגמת ירי טילים וכטב"מים.

בשולי הדברים נציין, כי מדינת ישראל לא ראתה לנכון לכלול את החות'ים ברשימת ארגוני הטרור, הגם שעיונותם היתה ידועה עוד בטרם החלה מלחמת חרבות ברזל. ישראל לא השכילה לעמוד, בעניין החות', לצד בנות בריתה במרחב (איחוד האמירויות וסעודיה) ונאלצה לנקוט בעמדה ובפעולה אקטיבית רק אחרי שהחות'ים התקיפו את ישראל. גם כאן, בחרה ישראל שלא לנקוט שום צעד פרו אקטיבי בטרם הותקפה, לרבות בחירתה שלא לפעול כנגד החות'ים במישור הדיפלומטי הפומבי, ובפרט לנסות להשפיע על ארה"ב, עוד בטרם מלחמת חרבות ברזל להכריז על החות'ים כארגון טרור, ולנקוט פעולות בין"ל של ממש כנגד הסכנות העתידיות הנוקפות בשער.

מלחמת חרבות ברזל - משמעות מערכה רב חזיתית

התגבשות מערכה רב חזיתית מעלה שאלה אסטרטגית בדבר יכולתה של ישראל להגן על עצמה בכוחות עצמה. תפיסה זו של היכולת 'להגן על עצמנו בכוחות עצמנו' היוותה אבן ראשה בתפיסת הבטחון הישראלית מאז מלחמת יום הכיפורים. ההנהגה הישראלית זיהתה רעיון זה כרעיון מוביל וממנו נגזרו החלטות מקרו-כלכליות של ישראל. בעשור האחרון, השקיעה ישראל במימון שירותי ביטחון ופיתוח יכולות למעלה מ-750 מיליארד ש. היקף עצום מקרב השקעה זו, מטרתו היתה לבסס, בראש ובראשונה את יכולת ההגנה העצמית, זאת ללא תלות במדינות אחרות. בעבור 'ביטוח' לאומי שכזה, שילמה החברה הישראלית בוותורים רבים על השקעות בתשתיות, בחינוך, במצוינות וברווחה. מלחמת 'חרבות ברזל' והתגבשותה לראשונה של מערכה רב חזיתית כנגזרת מפעולה צבאית ברצועת עזה, מטילה ספק באשר ליכולת הישראלית האופרטיבית לעמוד במשימת הליבה אותה קבעה ישראל לעצמה בשנים האחרונות – 'להגן על עצמה בכוחות עצמה', ללא תלות בידדותינו.

נדמה שהתפיסה הישראלית המקובעת לאורך שנים שלא ראתה סבירות לתרחיש בו תהיה התלכדות של מספר זירות גרמה לישראל שלא להערך באופן הראוי למלחמה רב חזיתית. נראה, שההנהגה הישראלית של העשור האחרון, הן

הפוליטית והן הצבאית, תדרש לחשבון נפש היסטורי באשר לקוצר הראות הגאו-אסטרטגית שפשה בה . את הספק הזה אנו חייבים להתיר ובמהירות, גם במחיר שינוי סדרי עדיפויות והגדלה משמעותית של תקציב הבטחון כמו גם ארגון מחדש של כח המגן הישראלי והתאמתו לאתגרי המחר.

סיכום

בספטמבר 2005 נסוגה ישראל באופן מלא מרצועת עזה. העזתים בחרו בדרך המלחמה ולא בדרך השלום. בדצמבר 2008, כשנה וחצי אחר השתלטות החמאס על רצועת עזה, במבצע 'עופרת יצוקה' לראשונה הגיעו רקטות מעזה לעבר ערים גדולות בעומק של מדינת ישראל. ישראל שהופתעה מאימוץ החמאס את אסטרטגיית חיזבאללה ממלחמת לבנון השנייה להעברת שדה הקרב לשטח הישראלי לא אימצה אסטרטגיה חדשה להסרת האיום. גם בנובמבר 2012, במבצע 'עמוד ענן' ישראל לא פעלה בצורה אקטיבית להסרת האיום. פעולה זו נמנעה בשל חשש מהתמוטטות הסכם השלום עם מצרים בימי הנישא מורסי. המועד לכאורה הגיע בחודש יולי 2014 במבצע צוק איתן. אל מול הדרשה לפעולה קרקעית מסיבית שנועדה לפרז את עזה מנשק רקטי, הוצגה לקבינט הביטחוני מצגת עם צפי לכ-500 הרוגים לפחות בשל פעולה שכזאת. הדרג המדיני והצבאי אימצו סופית את "קונספציית הסבבים" שהחליפה, וללא דיון מערכתי או ציבורי, את תפיסת ההגנה הישראלית לפיה שדה הקרב אין מקומו בשטח ישראל. לתפיסה זו תרמו תוצאות טובות של מערכת ההגנה 'כיפת ברזל'. שינוי תפיסתי זה, בסימום של מבצע 'צוק איתן' פגע בריבונות ישראל ובביטחונם האישי של אזרחיה, וגם החל לנגוס במעמדה של ישראל כמעצמה אזורית. מבצע 'שומר החומות' היה ההזדמנות האחרונה לפעול כנגד עזה, מבלי להצית חזיתות נוספות. נדמה היה שהתפיסה הישראלית הרווחת בזמן 'שומר החומות' הייתה שאין סיכוי רב, גם בעתיד שהחזבאללה והציר השיעי יבוא לעזרת החמאס הסוני, ולכן, עוד יהיו הזדמנויות לטפל בעזה ללא פתיחת מערכה רב זירתית.

החזית הפלסטינית המאוחדת, הגם שהתפצלה בשנת 2007 לשלטון הרשות הפלסטינית ביהודה ושומרון ושלטון החמאס בעזה, פעלו יחד נגד ישראל בניסיון לצמצם את כוחה, לקעקע את יתרונותיה ובפרט להגביל את פעילותה בעזה.

המערכת הפוליטית קיבלה הידוד מהמערכת התקשורתית. ביחד הם בנו אתוס של חוסר התכנות לביצוע פעולות פרו אקטיביות להסרת איום הרקטות. התקשורת פעלה לצריבת 'תודעת ניצחון' בקרב אזרחי ישראל ולא בשיקוף המציאות, גם כאשר הייתה עגומה.

התפיסה קרסה בשבעה באוקטובר 2023. ישראל מתמודדת עם חשש מקריסת ההרתעה שלה. תוצאות המערכה בעזה נבחנות בעין ביקורתית הן על ידי אזרחי ישראל והן על ידי אויבינו וידידותנו. ההנהגה הישראלית חייבת להפנים שאי אפשר להסתפק עוד במצג שווא של ניצחון, אלא, ישראל חייבת לבסס ניצחון מובהק ויהדהד לא רק בישראל, אלא באיזור ובעולם כולו.

מטרת מלחמת 'חרבות ברזל' הוגדרה על ידי הדרג המדיני כ"מיטוט חמאס". ההנהגה הישראלית העדיפה להסתפק בהצבת יעד 'מעורפל' לא קונקרטי. הדבר עלול לצנן את הנכונות בציבור הישראלי לשלם מחירים הולכים וגוברים ללא סימון יעד ברור באשר למטרות המלחמה. בהקשר של אי וודאות חשוב לעמוד על ארבעה מרכיבים שחייבים להכלל בכל הסדר עתידי בעזה בראיה ארוכת טווח, אשר יאפשרו ניצחון מובהק ויגבשו מחדש את מרכיבי ההרתעה בעזה כמו גם בסביבה כולה:

א. האחריות הכוללת לבטחון במרחב צריכה להיות של ישראל כמו כן ישראל תשלוט על אזורי בטחון בשטח הרצועה: אינטרס הליבה של ישראל בעזה הוא להבטיח כי עזה לא מהווה עוד איום על ישראל, אין שיגורי רקטות ולא מתגבש איום חדירה קרקעי או תת קרקעי. על ישראל להחזיק בתפיסה לוחמתית אזורי בטחון בעזה למשך תקופה ארוכה מספיק שתאפשר לאמוד את הכוונות והיכולות של הכוחות החדשים שיבססו שליטתם בעזה. ויש שיאמרו שלא הרג ולא הרס נדל"ן, אלא אבדן שטח הוא הכלי האפקטיבי ביצירת הרתעה במזרח התיכון.

ב. שטח עזה יפורז מנשק כבד ואחר: שיקום תמורת פירוז. על כל משאית של עזרה הומניטרית שנכנסת לעזה צריך שתהיה משאית עמוסה רקטות שיוצאת משם. הנעשה בישראל מקדים את שיכול להתרחש במקומות אחרים – באזור ההינדו פאסיפיק ובפרט באירופה, שעלולה לפגוש איום דומה מצפון אפריקה. פירוז עזה מנשק כבד הוא לא רק אינטרס ישראלי הוא גם מתכתב עם אינטרסים ארוכי טווח של כל העולם החופשי.

ג. חיסול עיקר הכוח הלוחם המאורגן של החמאס או לחילופין הוצאתו משטח הרצועה: אין כל תוחלת לחזון

'היום שאחרי' באשר לייצוב מחדש של המצב בעזה ככל שאנשי הזרוע הצבאית של החמאס ישארו ברצועה. התעקשות החמאס להמשיך בלחימה עשויה להתפורר כשיתחזרר הן לתושבי הרצועה והן לקטאר טורקיה ומצרים שאין תוחלת להמשך הימצאותם של אנשי הזרוע הצבאית ברצועה במחיר עולה של פגיעה נמשכת בשני מיליון איש. התקדים הלבנוני כבר קיים. הקהילה הבינלאומית תעדיף ובצדק יציאה של אנשי הזרוע הצבאית מאשר פגיעה והגירה מאסיבית של תושבי הרצועה כמו בקרבות אחרים במזרח התיכון. וגם מדינות קולטות ימצאו לאנשי הזרוע הצבאית של החמאס, כפי שנמצאו מדינות קולטות למיליוני פליטי האביב הערבי ובכללם מאות אלפי לוחמים כאלה ואחרים.

ד. על ישראל להנמיך ציפיות באשר להסדרים שיונהגו בעזה ולהניח שהכאוס והנחשלות יהיו נחלת האזור. באשר למצבה של עזה בעתיד, על ישראל להבטיח עניין אחד - הסרת האיומים הבטחוניים מהרצועה על מדינת ישראל. את שאר הענינים יש להפקיד בידי העזתים תוך ניהול מדיניות עירנית ודינמית שיכולה לזהות חלופות ולהתייבב בכלים אופטימיים לצד כוחות חדשים מקומיים ככל שיצמחו או יוזמות של מדינות אחרות ליטול אחריות באשר למתרחש בעזה.

במהלך מלחמת 'חרבות ברזל' נאלצה ישראל להתמודד גם מול חזית צפונית בהובלת החזבאללה, שלוחה של איראן במרחב. גם זאת תוצאה של הפסיביות הישראלית, אל מול הפרו אקטיביות של החזבאללה. רק עם פרוץ מלחמת חרבות ברזל והתחממות הגזרה הצפונית, ראתה ההנהגה הישראלית לנכון לנקוט בפעולות כדי לצמצמה. גם הסגת החזבאללה אל מעבר לליטאני לא תספיק. הצלחת החמאס לפשוט על יישובי העוטף יצרה תפיסה בציבור הישראלי, שלפיה הבעיה האסטרטגית המהותית בגבול הצפון היא פשיטות של כוח רדואן על יישובי הצפון, הרי שהרחקת כוח רדואן מקו הגבול תהיה הישג טקטי ולא אסטרטגי. האיום המשמעותי מצפון הוא דווקא יכולת האש מרקטות ומטילים, איום שלא יפגע גם אם תתרחש נסיגה טקטית של חיזבאללה אל מעבר לליטאני.

גם בחזית החותית, בחרה ישראל שלא לנקוט שום צעד פרו אקטיבי בטרם הותקפה, לרבות בחירתה שלא לפעול כנגד החות'ים במישור הדיפלומטי הפומבי, ובפרט לנסות להשפיע על ארה"ב, עוד בטרם מלחמת חרבות ברזל להכריז על החות'ים כארגון טרור.

התגבשות מערכה רב חזיתית מעלה שאלה אסטרטגית בדבר יכולתה של ישראל להגן על עצמה בכוחות עצמה. תפיסה זו של היכולת 'להגן על עצמנו בכוחות עצמנו' היוותה אבן ראשה בתפיסת הבטחון הישראלית מאז מלחמת יום הכיפורים.

את הספק הזה אנו חייבים להתיר ובמהירות, גם במחיר שינוי סדרי עדיפויות והגדלה משמעותית של תקציב הבטחון כמו גם ארגון מחדש של כוח המגן הישראלי והתאמתו לאתגרי המחר.

